

živací. Jedni vykládají právní poměr rodiny k fidejkomisnímu jmění jako vlastnictví vrchní, držitele fidejkomisu jako podvlastnictví. Konečně se tvrdí, že držitel fidejkomisu jest skutečným vlastníkem, ale omezený čekatelským právem ostatních členů rodiny.

Ve fidejkomis se nastupuje řádem podle vůle zakladatele fidejkomisu. Každý čekanec nastupuje tudíž podle principu *ex pacto et providentia majorum*, t. j. že jeho dědické právo není nijak závislé na právu předcházejícího držitele. Také náležitosti dědicovy řídí se podmínkami, jež určil zakladatel. Pravidelně zakladatel fidejkomisu stanovil i zvláštní řád, podle něhož se fidejkomis dědí. Jest to buď *m a j o r á t*, t. j. je-li povolán nejstarší z nejbližších zákonných dědiců posledního držitele; nebo *s e n i o r á t*, je-li povolán nejstarší čekanec z celého rodu; nebo *p r i m o g e n i t u r a*, náleželi přednost nejstaršímu čekanci z nejstarší linie. Podobně může se hleděti také k věku nejmladšímu. Jest to t. zv. *m i n o r á t*, je-li povolán nejmladší z nejbližších zákonných dědiců, nebo *j u n i o r á t*, je-li povolán nejmladší z celého rodu a *u l t i m o g e n i t u r a*, t. j. náleželi přednost nejmladší linii.

Fidejkomis, který byl velmi rozšířen v době starší, zaniká v novém zákonodárství a jest zakazován.

3. Zvláštní posloupnost byla také ve *s t a t k y s e l s k é*. Účelem posloupnosti selské bylo, aby se selský statek udržel v jedněch rukou, t. j. aby se statek dostal jednomu dědici a ostatní aby obdrželi výbyt. V některých právech je pravidlem, že sám otec může stanoviti tohoto jediného dědice (*Anerbe*). Někde jest dědicem selským nejmladší syn.

Spoludědici mají nárok na vybytí, které se řídí podle velikosti a bohatosti statku, při čemž se oceňuje statek cenou nejnižší. Někdy jsou ponecháváni nejbližší dědici na statku a obdrží zde práci.

I v novějších právních ustanoveních se vyskytají předpisy, které odlišují posloupnost v selský statek od posloupnosti v majetek jiný.

§ 41. Právo odúmrté.

I. Nebylo-li dědiců, stávala se pozůstalost odúmrtí, t. j. spadala na panovníka nebo na stát, po případě na vrchnost

nebo na určité korporace (na města). Spadnutí odumřelé pozůstalosti stalo se z vrchnostenské moci oprávněných. Nejdůležitějším bylo odúmrtné právo panovníkovo, které bylo známo v celé střední Evropě. V říši římsko-německé přešlo po vzniku moci zeměpanské z velké části na zeměpány. Po vytvoření vrchnostenské moci nabyly jednotlivé vrchnosti odúmrtného práva nad svými poddanými. Také města získala práva odúmrtného vůči městským obyvatelům. V městech se však odúmrť pravidelně rozdělovala na určité části: třetina připadala městu, třetina církvi nebo chudým v městě, třetina městskému pánu.

Velmi rozsáhlým bylo právo odúmrtné v zemích českých. Vztahovalo se původně na pozůstalosti šlechticů, kteří neměli nedílných příbuzných. Zdá se, že bylo v některých dobách rozšiřováno i na ty případy, kdy zůstaly po zůstaviteli i nedílné dcery, jimž byl královskou komorou majetek odnímán. Pro zjišťování odúmrtného práva v zemích českých vzniklo zvláštní řízení před dvorským soudem. Zvláštním řízením povolacím bylo totiž konstatováno, že není žádného dědice pozůstalosti, na niž si činila nárok královská komora. Když tato okolnost byla zjištěna, pokračovalo řízení další. Přihlásila-li se určitá osoba s dědickým nárokem, musela ho dokazovati a provésti, že je dědicem přednějším proti nárokům státu. Královská komora neponechávala si majetek, který na ni právem odúmrtným spadl, nýbrž udělovala ho ve formě t. zv. výsluh osobám ze stavu šlechtického. Tyto výsluhy, které blížily se lénům, ale lény nebyly, byly statky, jež náležely rovněž mezi nově nabyté jmění šlechtických rodin.

Také města nabyla v zemích českých práva na odúmrť osob, které náležely k obci městské. Z těchto odúmrť plynul městům hojný užitek. V 16. století česká města v odboji proti panovníkovi (1547) odúmrťi pozbyla, ale později získala opět práva na polovinu odúmrťi, druhá polovina připadala státu. Po míru Vestfálském dostalo se českým městům i druhé poloviny odúmrťi. Teprve v 19. století tato práva zanikla.

Právo polské zná rovněž ve starší době odúmrtné právo královské v míře rozsáhlé a odtud se vyskytá také v Polsku pravidlo: *Fiscus ultimus* po *szlachcie* *possessor*. Ale odúmrtné právo v Polsku bylo omezeno tím, že připouštěno bylo právo dědické až do 8. stupně příbuzenského.

T a k é v U h r á c h bylo odúmrté právo královské velmi rozšířeno. Zvláště ve 14. století zesílilo. Králi se dostává majetek, jenž nemá dědiců, podobně jako v zemích českých. I v Uhrách tento majetek je králem dáván ve výsluhy šlechtickým rodinám jako v zemích českých. Toto udělování výsluh však vyvinulo se v Uhrách k dokonalejší soustavě, než bylo tomu jinde. Vzniká t. zv. s o u s t a v a d o n a č n í, která tvoří v Uhrách zvláštní soustavu právních předpisů, velmi důležitých pro právní řád. Souhrn těchto předpisů nazývá se donační soustavou, protože výsluhy se nazývaly zde donationes regiae, ale také i servitia. K donacím a k donační soustavě dalo základ potvrzení zlaté bully Ondřeje II. r. 1351 od krále Ludvíka I. Až do tohoto potvrzení mohl každý šlechtic, nemající mužských dědiců, disponovati svým jměním na případ smrti (čl. 4 zlaté bully Ondřeje II.). Ludvík I. r. 1351, když potvrzoval zlatou bullu, právě tento článek nepotvrdil. Tím vznikl fisku velký prospěch, neboť zůstavitel nemohl volně disponovati pozůstalostí na případ smrti. Král poskytoval od té doby odúmrti jako donační statky osobám, které měly určité zásluhy. Poskytování donací dalo se zvláště donačními listinami. Donační listiny obsahovaly vytknutí skutečností, z nichž donace vznikly a z nichž se udílely. Donační listiny měly ustálenou formu a z jejich obsahu možno čerpati poučení o donacích.

Donací královskou nazývalo se královské udělení statků, jež na komoru královskou spadly nebo spadnouti měly, právem vlastnickým způsobilé osobě. Donační listiny vytýkaly ve formě privilegia, že statky se udílejí, při čemž připojeny byly různé klausule, na př. clausule salvificatoria, t. j. že donace děje se bez škody cizích práv. V donační listině byl uveden také titulus, z něhož donační statky se udílejí. Předmětem královských donací jsou šlechtické nemovitosti (jura possessionaria), a sice takové, které na korunu již spadly nebo spadnou. Předmětem donace nemohou býti ani statky korunní, jejichž důchody byly určeny ku hrazení panovníkových potřeb, ani statky církevní.

Donatář musí býti způsobilým, aby donace nabyt. Z donace jsou určité osoby vyloučeny: cizinci, notáři kapitol, klášterů, sekretáři, zmocněnci, prokurátoři soukromých osob, poručníci, opatrovníci, svobodná a král. města, preláti a náboženské řády, ti, kdož stížení jsou infamií.

Donatář nemusel býti šlechticem, musel býti jen svobod-

ným, neboť donace byly jedním ze způsobů, kterými se šlechtictví nabývalo.

Statky donační udílejí se *jure perpetuo*, t. j. vlastnickým právem i pro dědice donatářovy. Posloupnost v donační statky však byla jiná, než ve statky zděděné.

Vedle donací královských byly ještě *donace palatinské* a *donace prelátské*. Donace palatinské nazývaly se tak odtud, že je uděloval na místě prále palatin, a sice mocí svého úřadu palatinského, jakožto králův náměstek. Donace palatinovy byly omezeny, jak pokud šlo o osoby, jimž donace byly udělovány, tak také pokud šlo o rozsah donací. Donace prelátské udíleli preláti, kterým právo to bylo vyhrazeno.

Donacemi byly udíleny statky, které na krále již spadly aneb spadnouti měly. Dělí se proto donace královské na dvojí: jednak na ty, v nichž se udílejí statky, kterých už král nabyt, a na ty, při nichž statky, které měly spadnouti na komoru královskou, byly ještě v rukou osob třetích. Při udělení prvých nabyt obdařený ihned statků ve vlastnictví a také i do užívání. Při druhých bylo třeba, aby byl veden spor, aby donatáři dostalo se statků, které byly pouze fakticky v rukou osob třetích.

Aby o donace nevznikaly spory další, vyvinulo se zvláštní řízení, které bylo ne nepodobné českému řízení provolacímu. K nabytí donací byly nutné určité tituly, a to tituly, kterými spadlo určité jmění na komoru královskou, a tituly, kterými obdarovaný donaci obdržel. Prvé nazývaly se *tituly devoluční* a byly dva: *titulus ex defectu seminis* a *titulus infidelitatis*. Druhé nazývaly se *tituly impetrační* a byly to rovněž *titulus ex defectu seminis* a *titulus infidelitatis*. K nim však se druží ještě další impetrační důvody, a sice: *jus regium*, *donatio nova* a *consensus regius*.

Titulus defectus seminis záležel v tom, že vlastník donačního statku zemřel bez dědiců. *Titulus* tento mohl býti upraven různým zněním donační listiny.

Titulus nota infidelitatis je titul, plynoucí ze zpronevěry vlastníka pozemků. Zpronevěra jeho měla za následek ztrátu majetku a spadnutí jeho na komoru královskou.

Titulus jus regium značí právo fisku k oněm statkům, jež sice na fiskus *de jure* již spadly, avšak *de facto* ještě jsou v rukou osob třetích.

Nova donatio je donace takových šlechtických statků, v jich držbě donatář již byl, neměl však donační listinu řádně vyhotovenou, po případě dřívější donace nebyla provedena v řádné formě.

Poslední impetrační důvod je consensus regius. Je to vyslovení královského souhlasu, v němž panovník schvaluje disposici posledního držitele donačních statků, v níž určil osobu třetí za svého nástupce.

K řádnému nabytí donačních statků bylo třeba také řízení, které směřovalo k bezespornému nabytí jejich vlastnictví. Donatář musel být uveden v držbu donačních statků za účasti úředních osob. Právě v tom byla podoba s českým řízením provolacím, při němž usilováno bylo také o to, aby všechny osoby, které činí si nárok na odúmrť, podaly do určité doby odpor.

II. V novějším zákonodárství zůstalo odúmrtné právo zachováno jen fisku. Jiná odúmrtná práva, plynoucí z různé vrchnostenské moci, pozbyla na svém významu a zanikla. Novější zákoníky svou formulací výslovně tato práva odúmrtná vylučují. Ze starší doby zůstala v zákonících ve střední Evropě různá formulace odúmrtného práva buď jako práva fiskálního, plynoucího z vrchnostenské moci, nebo jako dědického práva, které náleží státu. Formulaci prvou přijal code civil, obč. zákoník rakouský a saský, formulaci druhou pak obč. zákon německý. Fiskus nabývá odumřelé pozůstalosti, není-li žádných dědiců a nepřihlásil-li se nikdo o pozůstalost. Aby se zjistilo bezesporně právo fisku, zavádí se zvláštní řízení, v němž jsou vyzýváni dědici, aby se do určité doby (do roka) přihlásili. Pak se odevzdává pozůstalost jako odúmrť fisku.

§ 42. Posloupnost zvolená.

I. Ráz středověkého práva dědického ve střední Evropě způsoboval, že významnější byla posloupnost přirozená, rodová a ustupovala do pozadí posloupnost, zakládající se na vůli zůstavitelově, čili t. z v. p o s l o u p n o s t z v o l e n á. Důvodem, proč nevznikla v právu střeoevropském posloupnost zvolená v té míře, jako v právu římském, byl jednak panující rodinný nedíl, jednak neobyčejně vyvinuté odúmrtné právo. Rodinný nedíl bránil zůstaviteli, aby nečinil žádných posledních pořízení aneb disposic na případ smrti bez souhlasu ostatních příbuz-